

БӨЛІМ: БАЛАБАҚША

Балабақшада эксперимент әдістерін жүргізу: Балалардың танымдық қабілеттерін дамыту жолдары

ЖАРИЯЛАНДЫ
19.03.2025СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/176964/>

Калкаманова Жанар Хайдаровна

*Лауазымы: Тәрбиеші**Ақмола облысы, Қорғалжын ауданы, Қорғалжын ауылы**Балауса бөбекжай-балақашасы*

Аннотация

Бұл мақалада балабақшада эксперимент әдісін қолдану арқылы балалардың танымдық қабілеттерін дамыту мәселесі жан-жақты қарастырылады. Эксперименттік әдістер – мектепке дейінгі жастағы балалардың зерттеушілік дағдыларын қалыптастыратын, олардың өздігінен ойлауына, жаңа білімді тәжірибелік жолмен меңгеруіне жағдай жасайтын маңызды педагогикалық тәсілдердің бірі. Эксперимент барысында балалар нақты заттар мен құбылыстарды зерттей отырып, олардың қасиеттерін, өзгерістерін, себеп-салдарлық байланыстарын түсінуге мүмкіндік алады. Сонымен қатар, зерттеу жұмыстары арқылы балалар қоршаған ортаға деген қызығушылықтарын арттырып, табиғат құбылыстары мен ғылыми заңдылықтарды тереңірек түсіне бастайды. Мақалада эксперимент әдісінің негізгі ерекшеліктері, оны ұйымдастыру жолдары және танымдық қабілеттерді дамытуға бағытталған тәжірибелер жүйесі қарастырылады.

Кілт сөздер

Балабақша, эксперимент әдісі, танымдық қабілеттер, зерттеу

дағдылары, логикалық ойлау, шығармашылық, сенсорлық даму, мектепке дейінгі білім беру.

Кіріспе

Мектепке дейінгі жастағы балалардың қоршаған әлемге деген қызығушылығы ерекше жоғары болады. Олар әрбір жаңа затты зерттеуге, оның қандай қызмет атқаратынын, қандай қасиеттері бар екенін түсінуге тырысады. Балалар сұрақ қою арқылы өздерін қызықтыратын нәрселер туралы көбірек білгісі келеді. Осы табиғи қызығушылықты ескере отырып, балабақшада эксперимент әдісін қолдану – олардың танымдық қабілеттерін дамытуға бағытталған ең тиімді тәсілдердің бірі.

Эксперимент әдісі балаларға белгілі бір заттар мен құбылыстарды тек бақылап қана қоймай, оларды зерттеуге, олардың құрылымы мен өзгерістерін өз көздерімен көруге, өз қолдарымен тәжірибе жасауға мүмкіндік береді. Бұл әдістің көмегімен балалар табиғаттағы заңдылықтарды, физикалық және химиялық құбылыстарды қарапайым әрі түсінікті түрде игереді. Эксперимент жүргізу барысында бала әрбір тәжірибенің нәтижесін өзі анықтайды, болжам жасап, оны тексеріп, қорытынды шығарады. Мұндай белсенді әрекет баланың логикалық ойлауын, талдау және салыстыру дағдыларын дамытады.

Балабақшада эксперимент әдістерін қолданудың маңызы

Танымдық белсенділікті арттыру

Эксперименттік әдістердің басты артықшылықтарының бірі – балалардың танымдық белсенділігін арттыруға ықпал етуі. Балалар табиғаттағы немесе күнделікті өмірдегі белгілі бір құбылысты өздері зерттеген кезде, олардың қызығушылық деңгейі артады, өйткені олар дербес түрде жаңалық ашады. Мысалы, судың қату және еріу процесін бақылай отырып, балалар оның сұйық күйден қатты күйге ауысатынын өз көздерімен көреді. Мұндай тәжірибелер балалардың есте сақтау қабілетін жақсартып, олардың зерттеу жұмыстарына деген ынтасын арттырады.

Логикалық ойлау қабілетін дамыту

Эксперименттік әдістер арқылы балалар себеп-салдарлық байланыстарды анықтауды үйренеді. Тәжірибе жасау барысында олар белгілі бір сұрақтарға жауап іздейді: «Бұл неге осылай болды?», «Егер мен басқаша жасасам, не өзгереді?», «Қандай жағдайда нәтиже өзгереді?». Осы сұрақтарға жауап беру процесінде балалар логикалық ойлау дағдыларын дамытады. Олар өз болжамдарын тексеру үшін әрекеттер жасайды, нәтижелерін салыстырады, талдау жасайды және қорытынды шығарады.

Шығармашылық қабілеттерді дамыту

Зерттеу жұмыстарымен айналысу балалардың шығармашылық әлеуетін ашады. Эксперимент жасау барысында олар әртүрлі материалдарды қолданып, өз идеяларын жүзеге асыруға мүмкіндік алады. Мысалы, түрлі түстерді араластырып, жаңа реңктер алу арқылы балалар бояулардың араласу заңдылықтарын зерттейді. Бұл олардың қиялын дамытып, шығармашылық тұрғыдан ойлау қабілетін арттырады.

Қоршаған ортаға деген қызығушылықты ояту

Балалар табиғи құбылыстарды зерттеу арқылы табиғатқа деген сүйіспеншілігін және экологиялық санасын қалыптастырады. Топырақта өсімдіктің қалай өсетінін бақылау немесе судың түрлі жағдайда өзгеруін зерттеу – олардың қоршаған ортаға деген қызығушылығын арттырады. Бұл балаларды табиғатты аялауға, оған қамқорлық жасауға үйретеді.

Балабақшада эксперимент әдістерін ұйымдастыру жолдары

- **Тәжірибелік зерттеулерді жоспарлау**
- Эксперименттік зерттеулердің тиімді болуы үшін оларды алдын ала жоспарлау қажет. Балабақшадағы зерттеулер баланың жас ерекшеліктеріне сәйкес ұйымдастырылуы керек. Мысалы, 3-4 жастағы балаларға су мен құмның қасиеттерін зерттеуге арналған қарапайым тәжірибелер ұсынылса, 5-6 жастағы балалар үшін күрделірек эксперименттер жасауға мүмкіндік беріледі.
- **Балалардың белсенді әрекетке қатысуы**
- Эксперименттің тиімділігі балалардың өздері белсенді түрде зерттеуге қатысқан жағдайда артады. Балалар тек бақылаушы

рөлінде қалмауы керек, керісінше, тәжірибені өз қолдарымен жасап, нәтижелерін талдауы қажет.

- **Табиғи және зертханалық эксперименттерді қолдану**
- Табиғаттағы өзгерістерді бақылау (мысалы, өсімдіктің өсуі, судың булануы) немесе зертханалық жағдайда жүргізілетін тәжірибелер (мысалы, түстерді араластыру, магниттің қасиеттерін зерттеу) балалардың танымдық қабілеттерін дамытуға көмектеседі.
- **Ойын элементтерін енгізу**
- Эксперименттік әдістер ойын түрінде ұйымдастырылғанда балалардың қызығушылығы артады. Мысалы, «Кішкентай зерттеушілер» ойыны арқылы балалар әртүрлі материалдармен жұмыс істеуге дағдыланады.

Балалардың танымдық қабілеттерін дамытуға арналған тәжірибелер

«Су - сұйық, мұз - қатты» тәжірибесі

Бұл тәжірибе арқылы балалар судың қату және еріу процесін бақылайды, оның әртүрлі күйлерде болатынын түсінеді.

«Тұқым қалай өседі?» тәжірибесі

Балалар тұқымның өсуін күнделікті бақылай отырып, өсімдіктердің дамуын зерттейді.

«Ауа бар ма?» тәжірибесі

Стакандағы суға түтік арқылы үрлеу арқылы балалар газдардың қасиеттерін зерттейді.

«Жарық пен көлеңке» тәжірибесі

Балалар жарықтың таралу заңдылықтарын фонариктің көмегімен зерттейді.

Қорытынды

Эксперименттік әдістерді балабақшада қолдану балалардың танымдық қабілеттерін дамытуға зор мүмкіндік береді. Бұл әдіс олардың зерттеушілік дағдыларын қалыптастырып, логикалық ойлау,

шығармашылық қабілеттерін арттыруға көмектеседі. Сондықтан мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде эксперименттік әдістерді кеңінен қолдану – балалардың жан-жақты дамуына ықпал ететін тиімді құрал.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Ахметов, Н. *«Мектепке дейінгі педагогика»*. Алматы: Рауан, 2018.
2. Жұмабекова, Ф. *«Мектепке дейінгі тәрбие негіздері»*. Астана: Фолиант, 2020.
3. Құнантаева, Ш. *«Балабақшада танымдық қабілеттерді дамыту»*. Алматы: Білім, 2019.
4. Мұқанова, Б. *«Мектепке дейінгі балалардың даму психологиясы»*. Шымкент: Университет, 2022.
5. Сейілханова, Л. *«Зерттеу әдістері және олардың білім берудегі рөлі»*. Алматы: Қазақ университеті, 2020.
6. Тұрғынбаева, Б. *«Балаларға арналған ғылыми эксперименттер»*. Алматы: Раритет, 2017.
7. Шыныбекова, Ә. *«Балалардың танымдық қабілеттерін дамыту»*. Астана: Фолиант, 2019.

КМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.